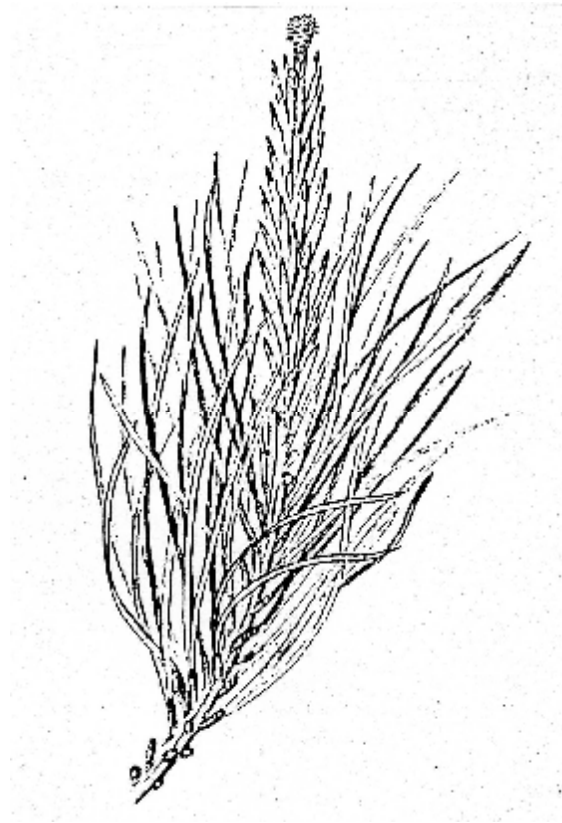

FOLIA SELECTA

KUKLAY ANTAL:	Pilinszky János <i>Azt hiszem</i> című verséről	1
fr. CHARLES MOREROD O.P.:	Goerges Cottier bíboros köszöntése	2
PIERRE-MARIE EMONET O.P.:	Az emberi lélekről egyszerű szavakkal	4
JACQUES MARITAIN:	A keresztény gondolkodás missziója	10
Dr. KINDLER JÓZSEF:	Etika és méltányosság	15
FLORILEGIUM		20

A körömi emléktábla megáldásának imája - 2003. május 24.
Idézetek II. Rákóczi Ferenc vallomásaiból a körömi emléktáblán

Köröm 2003 december

Pilinszky János

AZT HISZEM

Azt hiszem, hogy szeretlek;
lehunyt szemmel sírok azon, hogy élsz.
De láthatod, az istenek,
a por, meg az idő
mégis oly súlyos buckákat emel
közéd-közém,
hogyan olykor elfog a
szeretet tériszonya és
kicsinyes aggodalma.

Ilyenkor ágyba bújva félek,
mint a természet éjfél idején,
hangtalanul és jelzés nélkül.

Azután
újra hiszem, hogy összetartozunk,
hogyan kezemet kezedbe tettem.

Az emberi szív legnagyobb kincse a szeretet. A másik, akit örömkönnyekek között őriz bensejében. Boldogan, hogy a lét ilyen gazdag, és ez a gazdagság, a kegyes istenek ajándéka mind az övé.

De ez a boldogság félelemmel vegyes. Hátha visszaveszik az istenek a meg nem érdemelt adományt? Meg tudom-e őrizni kincsemet? Kiállja-e a messzeség próbáját? *Procul ab ore, procul a corde* – mondták a régiek: Távolság az arctól, távolság a szívtől. És az időét? *Quotidiana vilescunt*: A mindennapos dolgok elsilányulnak. Hátha elveszítem őt és lezuhanok a mélybe, a gyötrő és pusztító magányba? Ez a szorongás a lélek végtelennek tűnő, vigasztalan és reménytelen koromsötét éjszakája.

Azután mégis eljön a virradat. A feneketlen mélyből felkél a *sol invictus*, az ember- és istenszeretet *legyőzhetetlen napja*, és elűzi a gonosz árnyakat.

fr. Charles Morerod O.P.

GOERGES COTTIER BÍBOROS KÖSZÖNTÉSE*

II. János Pál pápa kifejezte nagyrabecsülését és elismerését teológusa iránt, amikor őt bíborossá kreálta. Folyóiratunk örvend, hogy igazgatóját ilyen megtiszteltetés érte. E bizalom láttán, amely a teológus és a filozófus felé egyaránt irányult, aki oly gyakran kifejezte gondolatait hasábjainkon, nem maradhatunk közömbösek.

A *Nova et Vetera* 1965. január-márciusi számának előszavában Marie-Martin Cottier testvér így kommentálta Charles Journet abbé, folyóiratunk alapítójának bíborossá emelését: „Annak számára, aki szüntelenül azt tanította nekünk, hogy a hierarchia nagyságai a szentség nagyságainak a szolgálatára vannak, a bíborosság, jól tudjuk, új felelőségek súlyos terhét jelenti. Mindenek előtt biztosítani szeretnénk őt buzgó imáinkról.” Ezeket a sorokat most a szerzőjükhöz címezhetjük, leelőször is imáinkról biztosítva őt, azután pedig elmélkedve az ő szentséget szolgáló hivatásán.

Egy mindenek előtt intellektuális munkát végző bíboros hogyan „szenteli meg” az embereket? Kétségkívül a szentségek kiszolgálásával és imájával, de tisztán teológiai és filozófiai tevékenységével is. A szentség, az Istennel való egyesülés minden emberi élet célja. Léván az ember értelmes élőlény, tudatosan irányítja magát e cél felé, melyet minden lehetséges mértékben ismernie kell. Aki hirdeti a hitet és megvilágítja vele a kultúrát, felbecsülhetetlen szolgálatot tesz. A jövő bíboros több évtizede a tanulmányok aszkézisére szentelte magát. Állhatatosan kitartott az igazság szeretetében, amely igazság sohasem akart meghajolni valamely gondolat előtt azért, mert az a pillanat színpadát uralta. Folyóirata ugyanezt a célt követi.

Cottier atya választott jelmondata, *Veritas et Misericordia* (Igazság és Irgalom) összefoglalja életének egész domonkos irányultságát. Az igazság előterjesztése irgalmas tett. Az igazság, amely nekünk szeretné ajándékozni magát, a szabadság, a béke, az egység forrása.

Azok, akik ismerik az új bíborost, tudják, hogy tevékenysége nem irányult elismerések szerzésére. Kétségtelenül a pápa is tudja ezt, de nem ajánlhatott föl számára semmi jobbat: „Az *elismerés nem megfelelő jutalom az erényes emberek tetteiért: de elismerést kapnak az emberektől, mert az emberek nem képesek semmi jobbat följánlani nekik. Az erény igazi jutalma maga az örök boldogság, és az erényes emberek ezért a célért dolgoznak* (Aquinoi Szent Tamás: *Summa Theologiae*, Ia IIae, q.2, ad 1)”. Szent Tamás tanítványa tudja, hogy ez az isteni kegyelem végső és biztos ajándéka.

* *Nova et Vetera*, 78. évf., 2003. 4.sz. 3-4p. II János Pál pápa legfőbb teológiai tanácsadóját, Gorges – rendi nevén Marie-Martin – Cottier domonkos atyát bíborossá kreálta.

A *Nova et Vetera* munkatársai és olvasói, mindenki a maga módján, biztosítják Igazgatójukat közös művünk további ápolásáról és szerető szívünk imáiról.

Pierre-Marie Emonet O.P.:

AZ EMBERI LÉLEKRŐL EGYSZERŰ SZAVAKKAL

ELSŐ RÉSZ

AZ EMBER: Érzékes élete

„Ó drága mindenség
kezeim közt ismerlek meg
téged”

(Paul Claudel)

ELŐSZÓ

„Bármilyen messze haladsz is útjain,
nem tudod elérni a lélek határait,
oly mélységesen mély a Szó, amely ott lakik.”
(Hérakleitosz, 45. frag.)

Egy görög filozófusnak, a Kr. e. VI. században Efezusban élt Hérakleitosznak ez a mondata elbátortalaníthatna bennünket attól, hogy az emberi lélekről írjunk. Nos, éppen ellenkező a helyzet. Tudniillik e témáról elmélkedve olyan mélységekhez közelítünk, melyek vonzanak minket. Egyébként két évszázaddal Hérakleitosz után egy másik görög filozófus nem félt belevágni e kutatásba. Arisztotelészre gondolunk. A *lélekről* szóló értekezésében ő kifejti, hogy az emberi léleknek miért nincsenek határai, természete miatt nyitott a Végtelenre.

Nos, elkezdjük kifejteni Arisztotelész elemzését. A hétköznapi emberekhez szólunk. Úgy véljük, hogy ha már egyszer belekóstoltak a filozófiába, joguk van elindulni az emberi lét mélységei felé.

Most, amikor belekezdünk egy az emberi lélekkel foglalkozó hosszú vizsgálódásba, engedjük visszhangozni magunkban Szofoklész *Antigonéj*ának kórusát: „Sokminden csodálatos a természetben, de az embernél nincs semmi csodálatosabb.”

ELSŐ FEJEZET

MIKÉPPEN FEDEZHETJÜK FÖL A LÉLEK LÉTEZÉSÉT?

„A lélek megismerésének jó
módszere a test megfigyelése.”
(Paul Claudel)

A francia *âme*, *lélek* szó a latin *animá*ból származik, mely a görög *anemosz*ból ered. A görög szó jelentése szélfúvás, lehelet. A szélfúvás hasonlatával máris mondhatunk valamit a lélekről. A szél mozgásba hozza a dolgokat. Az a fa, amelyiket a szél betölt fuvallatával, mozgatja ágait. Azt mondjuk, hogy megelevenedik. Tehát a megelevenítő, éltető (fuvallat, lehelet, lélek) kifejezést adjuk annak a lételvnek, oknak, amely a természet bizonyos testjeinek azt a képességet adja, hogy magukat mozgassák. Így van ez az összes élőlényben: növényben, állatban, emberben. A lélek jelenlétét egy testben tehát a mozgásai által érzékeljük, melyeket spontán módon végez a saját maga erejéből. Igaza volt Claudelnek: jó módszer a lélek megismeréséhez, ha elkezdjük alaposan megfigyelni az élő testet.

Az élő test olyan test, amely magból, tojásból, az első sejtéből elindulva maga sarjad ki a fényre. És közben ellátja magát, pl. a növény gyökerekkel, törzssel, ágakkal, levelekkel, virágokkal. És mindezek a szervek a jövőbeli tevékenységek eszközei, melyeket az élőlény fűz szoros egységbe.

Egy élőlény kialakulásakor megfigyelhetjük, hogy építkezésének belső elvét önmagában hordja. Ez a belső elv egymástól annyira eltérő tevékenységeknek az oka, hogy legalább három szóra van szükségünk ahhoz, hogy minden képességét kifejezzük: amennyiben önmaga fölépítésére készíti az anyagot, *lélek*nek hívjuk. És amennyiben ez az építmény jól kimunkált és összeillesztett szervekkel rendelkezik, *ideának* nevezzük. S mindezen eszközök tökéletes összhangját hívjuk *formának*. Arisztotelésznek *A lélekről* című művében ez a három fogalom állandóan visszatér. A fentiek alapján nyilvánvaló, hogy ez a három kifejezés egyetlenegy valóságot jelöl, amely azonban túlságosan gazdag ahhoz, hogy csupán az egyikük ki tudná fejezni összes szerepét.

Látjuk, hogy a lélekről nem lehet beszélni test nélkül. S a lélek számára jól van ez így, mert ténylegesen a lélek építi föl a testet. Arisztotelész csupán leírja azt, ami a természetben minden pillanatban végbemegy, mondván: „Látjuk, hogy a test a lélek miatt létezik.”⁽¹⁾ Továbbá azt írja: „A lélek legelső megnyilatkozása a testnek szervezetté alakítása, hogy az sajátos működése által beteljesítse önmagát.”⁽²⁾ Minden szervezet egy jól meghatározott tevékenységért van. A lélek által alkotott szem a látásra van rendelve. Az élő test úgy mutatkozik, mint egy bonyolult cselekvés érdekében szorosan egybekapcsolt szervek együttese.⁽³⁾ A rózsza születéséről szólva megjegyzi a költő:

„Halálos télben és bizonytalan tavaszban
formálódik a rózsza.

A tüskés levelek között tökéletes végül
az égő geometria után vágyakozó piros
virág.”⁽⁴⁾

Igen, csupán figyeljünk meg egy élő testet létrejöttének órájában, hogy a lelkét szemléljük. Végezze ezt az ember tudós módjára, vagy csinálja, amint a festő vagy a költő teszi, a lelket fogja fölfedezni, amint éppen alakítja a neki megfelelő testet. A léleknek szüksége van a testre, hogy elmondhassa egy napon a titkát: amint „a rózsza, amely kinyílik a szélben, s feltárulnak lezárt szemének titkai ...”

MÁSODIK FEJEZET

MILYEN CÉLLAL ÉPÍTI FÖL AZ EMBERI LÉLEK A TESTÉT?

„Létem virágzása
minden virágban”
(Jacques Maritain)

A rózsza azért építi föl a testét, hogy eljusson a virághoz s szétáraszsa illatát. A madár a repülésért és az éneklésért. Vajon milyen céllal építi testét az emberi lélek? Tudunk arról mondani valamit, hogy mi vonzza az embriót fogantatása órájában? Mily gyorsan és lendületesen, mekkora biztonsággal járja be bonyolult útját megszületése felé! Milyen különleges működések dolgoznak benne, mikor megalkotja a külső érzékek szerveit és az idegrendszerben a belső érzékek eszköztárát? S milyen finoman kidolgozottak ezek az eszközök!

Az egyik lehetséges válasz: Ha az emberi lélek testet ölt, ez nem csupán azért történik, hogy megszülessék a saját maga számára, hanem azért is, hogy minden létező számára megszülessék minden dolog befogadásával. Másrészt viszont ugyanezzel a testtel a lélek önmagából kiléphet a dolgok felé, megajándékozva őket szeretetével. Megismerés és szeretet, íme, ezért építi az emberi lélek a szerveit és tartja őket egységben, ez létének végső értelme.

Kezdjük mindjárt azzal, hogy beszéljünk az emberi lélek első céljáról, a *megismerésről*.

Az emberi lélek kettős születésre készíti a szerveit. Arisztotelész egyik híres mondása az emberi lélek végtelen nagyságáról szól: „A lélek miközben ismer, bizonyos módon mindenné válik”⁽⁵⁾. Amit Hérakleitosz úgy mondott, hogy sohasem fogjuk elérni a lélek határait, Arisztotelész így fejezte ki: Az ismeréssel az emberi lélek képes önmagába foglalni mindent, ami van.

Ez a meglátás föltételezi, hogy az ember számára nyilvánvaló igazság: a testet alkotó érzékszerveket a lélek a megismerésre rendeli. Szükséges ezt bizonyítani? A szem, a fül, az orr, a száj éppannyira a dolgok minőségeinek a fölfogására való eszközök, mint arra, hogy a lélekbe léptesse azokat. Valójában nem a biológiai cél az egyedüli, ami miatt a szervek és képességeik működnek. Nem csupán az elfogyasztásukért és elpusztításukért érdekelnek minket a dolgok. De azért is, méghozzá gyakran, hogy megismerésükben örömet leljünk.

Arisztotelész így kezdi a Metafizikát: „Minden embernek természete, hogy törekszik a tudásra”⁽⁶⁾.

Kíséreljünk meg beszélni a megismerés misztériumáról! Leírjuk ide egy karthauzi szerzetes néhány sorát, aki oly mélyen beszél erről a megismerő aktusról: „Megismerni, ez egyszerűen több, teljesebb, valóságosabb létet jelent. Megismerni annyi, mint fölgazdagodni magával a dolgok létével, meghagyva őket annak, amik.” Nem, megismerni, ez nem a dolgok fölfalása, megemésztése. Ellenkezőleg, annak elősegítése, hogy a dolgok önmagukat közölve egy második létezésre jussanak. Egyszer önmagukban, a saját maguk számára léteznek, másodszer az ismerő számára az ismerőben.

Megértjük tehát, hogy azok a filozófusok, akik legmélyrehatóbban beszélnek a megismerésről, miért a *lenni* igét használva teszik ezt. Ismerni annyi, mint *valamiképpen minden dologgá „lenni”*, mondta Arisztotelész, láttuk. A már idézett kontemplatív szerzetes ezekkel a szavakkal ujjongott a megismerés nagyszerűsége fölött: „Az értelem, e mélységes tapintatosság föltétlenül tisztel minden lényt, és ezáltal megörökli erényeit”.

Van értelme tehát annak, hogy analógiát állapítsunk meg a növények lelke, mely szerveket alkot a virágok miatt, és az emberi lélek között, amely megépíti a saját szerveit, hogy „virágozzon minden létező virágban”⁽⁷⁾. Már Arisztotelész megjegyezte: „A látás az embernél nem hoz létre semmi rajta kívül álló dolgot. A látás a látóban teljeseedik be, mint a szemlélődés a szemlélődőben”⁽⁸⁾. Ahogyan a növény a virágban.

JEGYZETEK

1. Arisztotelész: Az állatok részei, 645.b-19.
2. Arisztotelész: A lélekről, 412.a-30.
3. Arisztotelész: Az állatok részei, 645.b 19-18.
4. Paul Claudel: La cantate à trois voix, Pléiade, 1957. p.329.
5. Arisztotelész: A lélekről, III. 8. 431. b 21-22.
6. Arisztotelész: Metafizika, I. 980. a-21.
7. Jacques Maritain: Réflexion sur l'intelligence et sa vie propre, DDB, 1930. p.106.
8. Arisztotelész: Metafizika, 1050. a 23-35.

Fordította: Horváth Blanka

Jacques Maritain

A KERESZTÉNY GONDOLKODÁS MISSZIÓJA*

A varsói *Nouvelles Littéraires* kedves fölkérése zavarba ejt: Nem könnyű az embernek kilépnie abból a kérdéskörből, amely éppen foglalkoztatja, azért, hogy gyors, átfogó áttekintést nyújtson másoknak. Talán csupán azt a két vitapontot próbálnám meg jellemezni, amely ma Franciaországban a katolikus lelkiismeretet nyomasztja: ez egyrészt a „szellemiek elsőbbségére” vonatkozik, másrészt pedig „az Aquinoi Szent Tamáshoz való visszatérés”-re.

Napjaink gazdasági és politikai konfliktusai nem felejtethetik el velünk azt a központi problémát, melyet a világ jelen krízise vet fel, tudniillik azoknak a kapcsolatrendszereknek, különbségeknek és összefüggéseknek a problémakörét, melyek a kultúra (vagy civilizáció, itt ugyanabban az értelemben használjuk a két szót) és a vallás, az evilági rend és a szellemi rend s végül az emberi személynek a társadalmi-földi dolgok kibontakoztatására, valamint az örök életre szóló hivatása között fennállnak. A *szellemiek elsőbbségéről* szólva azt erősítjük meg minden további nélkül, amit ez a kifejezés jelent. S ez nem jelenti sem azt, hogy a szellemi értékek elsődlegessége elfelejtetheti velünk az evilági és társadalmi téren lejátszódó tragédiákat, és így elsáncolódhatunk a manapság minden oldalról fenyegető egoizmusba, sem pedig azt nem jelentheti, hogy a szellem nevében igazoljon egyszerű biológiai reakciókat, melyek által a veszélyben lévő civilizáció az állami diktatúrától kér védelmet a halál ellen. Ez az elsőbbség egyszerűen azt jelenti, hogy a szellemi értékek irányítják a többit és az embernek *mindenekelőtt* ezeket kell szolgálnia.

Ez elemi igazság. Az a különös, hogy erre nemcsak azokat az embereket kell figyelmeztetni, akik megfeledkeztek a szellem dolgairól, vagy akik ezeket a látható világban, a testi dolgokban keresik, hanem azokat is, akik ismerik a szellemi valódi nevét. Azt mondanánk, hogy sokakat közülük meglepett a történelem, mivel végigaludtak három évszázadot. Tolvajként érkeztek az események? Álmodásban érkeztek. Ideje lenne kinyitni a szemeket, hogy meglássuk az átvonuló Isten kezét és elkezdjünk eszmélődni.

Történjék ez akár úgy, mint ahogyan azután a szellemi forradalom után történt, melyet Konstantin idejében élt át a Római Birodalom, amikor egy hosszantartó civilizáció örökségéként a társadalmi-földi valóság szolgáltatott *időbeni testet* a szellemihez, akár úgy, mint a történelmi csírázás és növekedés bizonyos nagy pillanataiban, mint amilyen a keresztény középkor volt, amikor a kultúra világa a szellemi értékek tekintélye és szabályozása alatt formálódott; nehezen elkerülhető, hogy az emberek emlékezetében és képzeletvilágában ezek

* 1933-ban Varsóból a *Nouvelles Littéraires* számára szellemi iránymutatást kértek Maritaintól. A tanulmány az 1934. január 7-i számban jelent meg. OEC V. p.1011-1017

a nem szükségszerű, az idők folyamán megcsontosodó összefonódások ne tűnének szükséges kötelékeknek. A szellemnek a lényegi függetlensége és transzcendenciája az elöregedett világokban csak szakadások és szenvedések s a földies gondolkodás botránnyainak ellenében fog megnyilvánulni. A Római Birodalom bukása idején a népek képzelete megbotránkozott, mintha Isten Országának a sorsa azonos lenne a kereszténnyé lett Birodalom sorsával; Szent Ágostonnak kellett rámutatnia, hogy az okok e két esetben rettenetesen különböznek. Közhelyszerű megjegyzés, hogy korunk több szempontból is hasonlít erre az időre.

A keresztény Európa és egész nyugati civilizációnk a Krisztus-hitből született. Amikor ez a civilizáció a humanizmus csapdájába kerülve saját dicsőségének a keresésére adta magát s többé már nem törődött Isten dicsőségével, szerette azt gondolni, hogy „Európa a hit, és a hit Európa”, amint M. Hilaire Beloc mondta. Ezt az emberek megszokták, s tovább élt köztük ennek emléke, miközben a nyugati világ aposztáziája és azok a forradalmak, melyekből végül is kikerekedett a pénz és az anyag elsőbbségének ez a mai világa, történelmi katasztrófájához sodorta ezt a civilizációt. A megszilárdult (vagy megingott) társadalmi rend hívei és ellenségei nem úgy tűnek, mint akik egy keresztény tetem fölött harcolnak? Sürgősen meg kellene jelölnünk, mint az ágostoni korban, a múlandó civilizáció és az Isten Országja közötti különbséget.

Ez a kérdés rendkívül élesen vetődik föl Európa számára, amely mindenek előtt egy fölbomló világ képét mutatja. Egyébként más formában, de ugyanez megtalálható pl. Kínában, ahol mindenek előtt egy új politikai és nemzeti egység megteremtéséről van szó, vagy Oroszországban, ahol egy poszt-forradalmi helyzettel találkozunk. Szüntelenül ismételnünk kell, hogy a történelemben áthaladva, Isten és az örök élet dolgai, az Egyház, a szellemnek és az igazságnak a birodalma olyan valóságok, amelyek lényegüknél fogva nemzetek, fajok és kultúrkörök fölött állnak és a politikán is túl vannak, s nem hagyják kiszolgáltatni magukat semmiféle földi-társadalmi alakulatnak.

Ott, ahol ezt az alapvető igazságot többé-kevésbé félreismerik, mint ahogy ez megtörténhet az egykor katolikus alapokra épült országokban, ahol megkockáztatják azonosítani hagyományos struktúráikat vagy a maguk érdemeit a vallás javaival, vagy a forradalmi erjedés országaiban, ahol megkísérlik Istent nemzetiesíteni vagy társadalmasítani, a keresztény lelkiismeret, tanúskodva erről az igazságról, vádolja magát, hogy elfeledkezik a világról és cserbenhagyva a civilizációt, az égbe menekül. Rendkívül fontos, hogy megtisztítsuk a tekintetet és a gondolatot, az idő fölöttire irányítva és elszakítva azokat a külsőséges szálakat, amelyek fékezik a szellemet.

Csak ezután következhet a második mozzanat, amikor az így megtisztított gondolkodás képes – ami egyébként szükséges is a számára – visszatérni az időbeni dolgokhoz: nem tud a teremtmények azon kéréséről, hogy működjön közre az *idő megváltásában*? Szabadon, bármiféle hazug kötődés nélkül képes lesz arra, ami kötelessége is, hogy az időben kifejtendő munkára adja magát,

belépjen a társadalmi-földi harcokba, segítsen kialakítani egy igazságos új világot. Ez olyan vállalkozás, amelyhez bölcsesség és bátorság egyaránt kívántatik: ha itt az első mozzanat hiányzik, hiányozni fog ez a második is.

A katolikusok birtokolják az emberhez méltó élet igazságát és titkát. Miért tűnnek akkor oly gyakran tehetetleneknek és zavarodottaknak egy haldokló világ problémái előtt? Őszintén szólva a történelem vizsgáztatja őket, és az ő katolicizmusukat. Tudni szeretné, hogy Kierkegaard és a kortárs német filozófia divatos szava szerint *egzisztenciálisan* katolikusok-e. Tény, hogy a katolikusok – értem ezalatt azt a közösséget, melyet ez a lényegileg vallásos elnevezés így jelöl – a kultúra területén mindig is többé-kevésbé egyenetlen szerepet játszottak és távolról sem feleltek meg tökéletesen a történelem legfőbb követelményeinek. De ezeknek a közösségeknek az időbeni dolgokkal kapcsolatos reakciói az utóbbi húsz év folyamán, az a mód, ahogyan elragadták őket a földi-szociális világ diszharmonikus mozgalmi, különös fénybe helyezi ezt az elégtelenséget.

A katolikus gondolkodás küldetése, írtuk már másutt, hogy közvetítsen az idő és az örökkévalóság között. A keresztény intelligenciának „minden pillanatban az örökkévalóság fénye alatt kell gondolkodnia a világról, amely halad és változik”. El kell fogadnia, hogy *egyszerre* éljen az örökkévalóban és az időben. Az örök igazságok hogyan itathatnák át az időbenit, ha nem válnak életté az emberben, ha nem testesülnek meg bennünk a szeretet által, ha nem válnak testté és vérré annak szívében, aki gondolkodik róluk? Thodor Haecker erőteljesen foglalkozik ezzel a kérdéssel Kierkegaard igazság-fogalmáról írt tanulmányában. Bizonyos értelemben, nagyon áttételesen, ez a lényeg és a létezés antik és örök problémája. A szentek attól válnak azzá, amik, hogy bennük, a kegyelem által újjáalkotott természet, a „lényeg”, amely az embert Isten fogadott fiává teszi, lehatol létezésük gyökeréig. De nálunk, többiekénél, közönséges keresztényeknél, akiknél szakadás van égi lényünk és földi létezésünk között, nagy a kísértés, hogy szétválasszuk és elkülönítsük egyiket a másiktól. Gyógyíthatatlan kettősség lopózott az életünkbe: megvalljuk az örök igazságokat anélkül, hogy meggyökereztetnénk azokat az időben, platonizáljuk az abszolútumot, talán a legkisebb „i” betűig hűségesek vagyunk az ideális lényegekhöz, de platonikusan, egzisztenciális mélység nélkül; másrészt pedig, ha elmélyedünk a létezésben és tevékenységben, ez egy a valódi lényegünkről leválasztott létezésben történik, az igazságnak és örökkévalóságnak minden mélysége nélkül. Így alszunk s többé nem ismerjük föl Isten átvonulásait, s visszautasítjuk azokat a tisztulások, amelyeket felkínál az embernek. Csak nagy nehezen állhatunk majd ellen bizonyos mefisztói sugallatoknak. Ez a kettősség, amiről beszélek, hogy ne szolgáltatna ki ellenségünknek, s hogy ne tenne minket tehetetlenekké a világgal szemben?

A szeretet által – és ennél fogva, az isteni igazságok esetében a Szentlélek ajándékainak a segítségével – válik bennünk tökéletesen *egzisztenciálissá* az igazság. Ehhez azonban előbb az szükséges, hogy legyen igazság, amit az értelem ismer és birtokol, s hogy az értelem rendjében egy realista metafizika tárja a gondolkodás elé a létezés értelmét és tegye képessé annak „fölvállalására”.

Így érkezem a második ponthoz, amelyről szeretnék beszélni, vagyis az „Aquinoi Szent Tamáshoz való visszatérés” kérdéséhez. Ez a *visszatérés* megtévesztő. Visszamenni hátrafelé? Ennél súlyosabb tévedést nem követhetnénk el. Amikor a XIX. század szcientizmusának múltkony illúzióival táplált szellem észrevette, hogy elveszítette a bölcsességet és sivatagi homokon áll, ösztönösen indult a forrás fölkutatására, s igyekezett visszatalálni az értelem nagy folyamába, amely az örök hegyekről ereszkedik alá és halad előre az időben. Pszichológiailag így valóban a forrásokhoz való visszatérésről van szó – de nem azért, hogy megmerevedjünk a múltban. Ellenkezőleg, azért, hogy megszabaduljunk a nehézkességtől és képesek legyünk a legszabadabb és leghatározottabb mozgásra. Ontológiailag és szellemileg ez nem Szent Tamáshoz való visszatérés, ez előrehaladás, nekilendülés a jövőnek Szent Tamással.

Ha a tomista gondolkodás, amely századokkal Szent Tamás előtt kezdődött, és ma fejlődésének új szakaszába lép, olyan gondviselészerű eszköztárnak tűnik, amelyre szüksége van a modern gondolkodásnak abbéli erőfeszítésében, hogy megfelelően terelje az időt, ez nem csak azért van így, mert a mai gondok összetettsége és nehézsége egy nagyon átgondolt, szilárd alapokon álló és nyitott elméletet igényel, hanem azért is, mert a tomizmus maga a spekulatív és a gyakorlati rendben egyaránt a valóság és a *lét-aktus* tökéletes filozófiája, kiváló értelmi eszköz, amely segíti az igazság megvalósulását a létezésben és az életben.

Vajon a sors iróniája, hogy a skolasztika királynőjének mutatkozó filozófia valójában a legkevésbé iskolás? Az elkerülhetetlen pedagógia a tomizmus nagy ellensége. A tomizmus friss levegővel töltekező filozófia, sétákra termett, szeretné bejárni az erdőket, mezőket, a városok utcáit, a kikötők rakpartjait. S az értelemnek ez a filozófiája megkívánja, hogy az ember egész lelkével bölcselkedjen. Megköveteli valójában, hogy a meghatározó tárgyának megfelelően világos és autonóm filozófiai tevékenység önmagában tökéletesen *tiszta* legyen, de megköveteli azt is, hogy *ne szigetelődjön el* a lélek egyéb tevékenységeitől, velük együttműködve fogadja a lelkiélet és a természetfölötti adományok felsőbb erősítését éppen úgy, mint a tapasztalatból nyert információkat, valamint az emberi és erkölcsi tevékenységgel együttjáró intuíciók és szimpátiák ösztönzéseit. Ezért, ha sajátos tételeiben erősen különbözik is az ágostoninak mondott rendszertől, mindazonáltal konkrét gyakorlatában és a világban való tevékenykedés tekintetében magában hordja az ágostoni szellemiségét.

Ezek a megfontolások, amelyeket jócskán ki lehetne még fejteni, megvilágítják azt az irányt, amerre, véleményünk szerint az előrehaladást kereshetjük. A világnak szüksége van egy olyan filozófiára, amely hathatós, találékony energiát kapcsol a rendkívüli szigorhoz. A világ nem igényel sem iskolás tomizmust, sem őskövület-tomizmust, sem az elefántcsonttoronyba zárt értelem által platonizálónak tett tomizmust, a világ élő tomizmust igényel, amely mindenek előtt és szüntelenül valósítja létbölcseleti hivatását, az élet nemességét szolgáló hivatását, amely mindig szem előtt tartja azt az egzisztenciális méltóságot, mely szüntelenül árad minden teremtett dologba attól, Aki az *Ipsum Esse Subsistens*, maga a Létteljesség.

Dr. Kindler József professor emeritus

ETIKA ÉS MÉLTÁNYOSSÁG*

Bevezetés és gondolati ráhangolás érdekében hadd kezdjem két lényeges idézettel, melyek közül az egyik Teréz anyától, előadásom egyik kulcsszereplőjétől származik, a másik pedig az irodalmi Nobel-díjas Albert Camus-tól. *„Sohasem a tömegeket gondozom, mindig csak egyeseket. Egy emberrel kezdem, aztán, ha tudok egy másikat veszek sorra. Ha a tömegeket nézném hozzá se kezdenék – mondotta Teréz anya. S Malcolm Muggeridge, a BBC sztár műsorvezetője, kinek 1974-ben jelent meg osztrák kiadásban, de magyarul, a Valami nagyon szépet Istenért című, Teréz anyát leplezetlenül csodáló könyve, Teréz anya mélyen keresztény szavait szólaltatja meg, mely szerint „a kereszténység nem statisztikai életszemlélet. Az, hogy a mennyben nagyobb az öröm egy bűnbánó bűnösön, mint az igazak minden seregén, statisztika-ellenes állítás.”* (Muggeridge, *Malcolm: Valami nagyon szépet Istenért (A Kalkuttai Teréz anya)*, Prugg Verlag, Eisenstadt, 1974). A később nagy erővel kibontakozó mozgalmak szükségképpen szerény kezdeteiről Albert Camus mélyeszántó és találó gondolatát idézi egyik írásában Csoóri Sándor, mely szerint *„minden nagy tettnek, minden nagy gondolatnak száználmas a kezdete”*. E két kivételesen nagy embernek, noha evilági beállítódásukban és hitükben eltérnek egymástól, szavai adnak hitelt és háttérrel mondatóknak, de meg kell mondanom: jómagam Teréz anyát, akit 1986-os magyarországi látogatása alkalmából volt szerencsém látni a városmajori templomban, tekintem csodálattal, mert ahogy az Edinburgh-i Fülöp herceg mondotta 1973-ban a Templeton-díj számára történő átadásakor: *„a jóság, amely Teréz anyának köszönhetően fénnel töltötte el a világot, alázatot, csodálatot, lelkesedést kelthet bennünk”*.

E bevezetés után röviden megindokolom előadásom címét, amelyet a modern Gandhi, Swaminathan professzor szavai nyomán választottam. A professzor, kiről még lesz szó, azt mondja, hogy *„ahol nincs etika és nincs méltányosság, ott megbomlik az egyensúly”*. Márpedig *„minden cselekedetnek következménye van, és baj, ha ezt nem ismerjük fel!* És mögöttes mondanivalónk szellemével összhangban idézi az irodalmi Nobel-díjas Rabindranath Tagore szavait: *„a világ tudja, hogy a kevesek többen vannak, mint a sokaság”*. S a professzor, mintegy felkiáltásként fűzi ehhez: *„milyen igazak ezek a szavak éppen napjainkban!”*. A méltányosság, ami szoros kapcsolatban van a Komlósán 2003. szeptember 19–21 között tartott *Hol a határ?* című Altern – konferencia lényeges mondanivalójával, elsősorban és döntően a *személyes létformához* kötődik, szemben az *árucikk létformával*, hogy a jezsuita Kavanaugh alapműnek is tekinthető *Krisztus követése a fogyasztói társadalomban* (Ursus Libris – Altern Csoport, 2003) című könyvének határozott szembeállításával éljek.

A fenti gondolatok jegyében három nagy személyiség életútjának közös vonásait vesszük röviden szemügyre: *Kalkuttai Teréz anyáét*, akit nemrégiben avatott boldoggá II. János Pál pápa, a *protestáns Albert Schweitzer-ét* és a *hindu Swaminathan professzorét*. Mindhárom nagy személyiség közös lelki és beállítódási vonásait híven tükrözik Teréz anya egyik legjobb életrajz írójának, Monseigneur di Falconnak, szavai, melyeket *Teréz anya, a hit csodái*, 2000-ben magyarul is megjelent könyvének befejezéseként olvashatunk. *„Elemelve Teréz anya lelkiségének fő ismertetőjegyeit, nagyon könnyű megérteni, hogy nemcsak a*

* Elhangzott 2003. november 22-én Vizsolyban, a polgári kör plébániai rendezvényén.

katolikusokra vonatkozik, hanem minden mai keresztényre. Mindez pedig zavart vagy rossz érzést válthatna ki azokban – zsidókban, muzulmánokban, hindukban, párszokban vagy buddhistákban –, akik szeretik őt, tisztelik és támogatják. Aki így gondolkozna, elfelejtené a toleranciának és a másik föltétlen tiszteletének nagyszerű leckéjét, amelyet a szerzetesnővér mindig is nyújtott, és amelyet néhány mondatban úgy tudott összefoglalni, hogy az valóságos tanulmánnyal ér fel: „mindenkinek a saját mentalitása szerint kell Istent befogadnia. Semmi sem akadályozhat meg abban, hogy adjam, amim van.” Ez pedig nem tiltja meg a többieknek, hogy adják, amijük van, mégpedig a maguk módján. Talán ez az – fejezi be könyvét Monseigneur di Falco – amiért Teréz anya ténylegesen példakép marad mindenki számára.” (Mgr. Jean-Michel di Falco: Teréz anya avagy a hit csodái, Largo, Bp., 2000).

Most van a helye és ideje annak, hogy rávilágítsak arra: miért három, nem Európában, hanem azon kívül működött, és egyre növekvő hatású személyiségről szólok. Ezt Mgr. di Falco, aki egyébként Párizs segédpüspöke, könyvének szavai értetik meg velünk: *„Az egyház, amelyhez Teréz anya tartozik, a huszadik század folyamán mély, belső válságon ment keresztül, amely a hivatások csökkenésével és a vallásgyakorlat szembeötlő visszaszorulásával végződött. Azonban nagyon óvatosnak kell lenni, és nem szabad engedni a katolicizmus Európa-központú nézetének. E katolicizmus talán válságban van Nyugaton, egy olyan Nyugaton, amely belefáradt, hogy oly hosszú időn át hirdette Isten igéjét. De nincs válságban Ázsiában, Dél-Amerikában vagy Afrikában, ahol a remény nagyszerű csíráját adja. Ezek a népek jobban, erősebb hittel, mint a nyugatiak, értették meg, hogy Isten aktuálisabb, mint valaha, és hogy egy olyan világban, amelyre az ideológiák válsága nyomja rá a bélyegét, az evangélium az igazság s remény szava.”*

A katolikus Teréz anya után, most a *protestáns Albert Schweitzer*-ről kell szólni, a félreértések elkerülése végett megjegyezve, hogy a protestáns jelzőt semmiképpen nem valami hitbuzgalmi elkülönülés megjelölése céljából használom. Éppen ellenkezőleg: azt kívánom röviden megmutatni, hogy az *igaz cselekedetek* szintjén nincs vallási különbség, és ezt az erkölcsi óriások kiemelkedő példája maradéktalanul igazolja.

Schweitzer életéről és munkásságáról mind a mai napig sokat hallhatunk és főként olvashatunk. A lexikonok szerint is több magyar nyelvű válogatásban jelentek meg nagyszerű életéről ismertetések, és saját könyvei is. Érdekességképpen megjegyzendő, hogy a volt Szovjetunióban 1971-ben *Borisz Noszik* írt róla leplezetlen csodálattal könyvet, s ez a könyv is megjelent magyarul 1979-ben, sőt jómagam annak idején már a harmadik kiadását olvastam. *Noszik* könyvének bevezetőjéből idézek: „...igazi érdeme, ami mindenki mástól megkülönbözteti, abban rejlett, amit még négy évtizeddel ezelőtt Oskar Krausnak, a filozófia professzorának így sikerült megfogalmaznia: Miben áll Albert Schweitzer jelentősége? A művészet, tudomány és a vallás területén elért eredményei kétségtelenül értékesek és értékesek. Ámde még értékesebb és szilárdabb az, amit személyiségének varázsával s erkölcsi erejével ért el. Az emberiség gazdag olyan emberekben, akik nagy szolgálatot tettek a haladás egyes területein, és az emberi ismeretek speciális ágazataiban. De szegény volt, s az is marad odaadó nagy emberekben, akik magasra tartják az útmutató világosságot, szegény olyan emberekben, akiknek erős erkölcsi akaratuk van. Albert Schweitzer ilyen ember...”

Azt hinnénk, hogy *Schweitzer* hatalmas példája immár csak a múlt, még akkor is, ha közelmúlt. Azonban hála-Isten nem így van. A napokban jelent meg egy magyar orvos, *dr. Baksai László* könyve *Lambaréné – küldetés* címmel (Medicina Könyvkiadó, Bp., 2003), aki az utóbbi több mint öt év során Albert Schweitzer világhírű lambarénéi kórházában dolgozott, „mint orvos, igazgató és egyféle jószolgálati nagykövet”. (Dr. Baksai jelenleg a váci

Jávorszky kórház gyermekosztályának vezető főorvosa). A rendkívüli könyv büszkeséggel töltheti el mindazokat, akik számára a *magyarság* nem csupán nemzetiségi minősítést jelent, hanem a jeles magyar tettek és kiemelkedő emberek bekötődését az emberiség párját ritkító vonulatába. Hogy miről szól a könyv? „*A nagy humanista életművéről, kórháza múltjáról és jelenéről, követésre érdemes filozófiájáról, a példaképek motiváló erejéről, valamint az orvostudomány egyéb összefüggéseiről.*”

Noha a könyvre csak Szent Ágoston megtérésének alapigéjét vonatkoztathatjuk: *tolle, lege, azaz vedd és olvasd!*, mégis hadd foglaljuk össze a leglényegesebb mondanivalóját az *Üzenet a mának* című zárófejezetből vett megfogalmazásokkal: „*Albert Schweitzer valódi nagysága abban rejlik, hogy Lambaréné, ez a korábban ismeretlen kis falu Egyenlítői-Afrikában, általa szimbólum lett. A béke, az emberiség világszerte ismert szimbóluma. Amit ő maga véghezvitt, amint útját a megannyi nehézség ellenére végigjárta, az hatalmas dolog, de még hatalmasabb, amit sokan mások tettek példája nyomán. Tanítása, életműve milliók érdeklődését keltette fel, milliókét, akik érezték, hogy ő azonosulni tudott velük. Amit Schiller megfogalmazott, Beethoven megzenésített, ő megvalósította: „Seid umschlungen, Millionen!”*, – „*Hadd karoljalak át titeket, Milliók!*”

S az elméleti és gyakorlati tapasztalat mondatja velem is, hogy Schweitzernek tökéletesen igaza van a munkatársaihoz intézett intelmeiben, hogy „*ne helyezzük a technológiát a tudás, tapasztalat, gondolkodás és együttérzés fölé!...Sokszor mondta orvosainak jó tanácsként, hogy mindenekelőtt szívükre hallgassanak. Még így is 5 százalékban fognak hibázni. Ha nem így tesznek, akkor 75 százalékban. Mennyire időszerű tanítás!*”

Teréz anya és Albert Schweitzer, a két Nobel-díjas, után, most a még élő, 78 éves *M.S. Swaminathan* professzorról kell beszélni, *Erdélyi András* személyesen meghallgatott előadása és könyve nyomán (*Aki napfényt arat, A modern Gandhi: M.S. Swaminathan, Tertia Kiadó, Bp., 2001*). Be kell vallanom, hogy *Swaminathan*, noha ez ideig háromszor jelölték Nobel-díjra, kiemelkedő nagyságáról *Erdélyi* előadásáig nem tudtam, s azt hiszem, hogy a jelenlévő hallgatóság se nagyon hallott róla. A magyar közélet beszorulása a napi huszadrangú politika és – valljuk meg – a szinte kétségbeejtő, bódító és hihetetlenül felszínes tévés kultúrátlanság keretei közé, szégyenszemre észrevétlenül hagyta korunk egyik nagy élő egyéniségének, számos igen rangos nemzetközi díjjal is elismert és méltányolt munkásságát.

A könyvhöz *Maurizio Iaccario*, a *Tudomány Világkonferenciájának főtárgya* írt előszót, s ebben írja, hogy „*a morális értékek fontossága napjainkban jóval nagyobb, mint a múltban volt. Sokak szemében a globalizáció nem jelent mást féltelen gazdasági haszonszerzésnél, miközben a gazdag társadalmak a legcsekélyebb figyelmet sem fordítják a szegény népekre és nemzetekre. Ha sürgősen nem teszünk ellene, ez a veszélyes szakadék tovább fog szélesedni.*” Érdemes azonban idézni *Lakshmi Puri*, India magyarországi nagykövetének, bevezetőjéből.

(*M.S. Swaminathan* professzor) „*kétségtelenül korunk egyik legnagyobb kutatója, s nemcsak azért, mert egész életét a tudományos kísérleteknek és felfedezéseknek szentelte. Személyes jelentősége abból is fakad, hogy megtalálta a kapcsolatot tudományos cél és emberek millióinak társadalmi-gazdasági felemelése között – Indiában és világszerte. Az ő fejében fogant meg és az ő irányításával vált valóra Indiában a Zöld Forradalom, méghozzá a*

legnehezebb körülmények között. Milyen áldott is ez az ember, aki pusztán Indiában képes volt megmenteni több mint 70 millió embert az éhhaláltól, nem beszélve Ázsia hatalmas éhező tömegeiről. Indiát önállóvá tette búzatermelésben, és önbizalmat adott az országnak az átfogó gazdasági fejlődéshez....Személyisége Gandhi értékrendjét tükrözi: szereti az egyszerűséget, törődik a szegényekkel s az elesettekkel, rendíthetetlen híve az erőszakmentességnek és a békének, s „gyógyíthatatlan” optimizmussal tekint India, valamint az emberiség jövőjére. Megkapta az Indiában adományozható legmagasabb kitüntetéseket, köztük a Padma Vibhushan-díjat, és ebben az évben harmadszor jelölték a béke Nobel-díjra...Nem árt...emlékeztetni a kormányokat, a részvénytársaságokat és a gondolkodó embereket szerte a világon Swaminathan professzor alaptételére, mely szerint a változásokat a legszegényebbeknél kell kezdeni...Különösen ökológiai értelemben nagyon is megfontolandó a professzor érvelése az esztelen és romboló túlfogyasztás ellen.”

A szerző könyve befejezésekor megkérdezi a professzort, hogy mi az egységes és sikeres életművének „definíciója”? *„Monkombu Swaminathan elmosolyodik, majd tőle megszokott módon tételekbe rendezett választ ad:*

Három fő alkotóelem kell hozzá. Az első: az inspiráció. Legyen az ember életében legalább egy olyan meghatározó személyiség, akitől nagyon erős indítást kap. Az én életemben több ilyen ember is volt: ilyenek voltak a szüleim, ilyen volt Gandhi, és ilyen volt Nehru is. A második elem az eltökéltség. Ha van az embernek tisztán megfogalmazott, értelmes célja, azért küzdeni kell. Inspiráció és küzdelem: a kettő együtt vezet eredményre, az egyik feltételezi a másikat. Ugyanúgy, mint az öröm és a fájdalom, vagy a barát és az ellenség. Az örömet csak akkor érzed, ha megtapasztaltad a fájdalmat, ha csodálódni vannak, akkor biztos lehetsz benne, hogy ellenségeid is lesznek. Emiatt nem szabad elcsüggedni. A mi hindu filozófiánkban a Gita azt tanítja: ne tulajdoníts túl nagy jelentőséget sem a sikernek, sem pedig a kudarcnak ... Vidd véghez, amit jó lelkiismerettel elhatároztál...Bármit teszel, azt lehetőleg mások javára tedd. Ne légy önző, mert az önzés, a túl nagyra növesztett büszkeség, a legnagyobb ellensége szakmai, szellemi és lelki gyarapodásodnak. A harmadik feltétel a szerencse. Amit, ha vallásosak vagyunk, nevezhetünk isteni elrendeltetésnek, kegyelemnek, Isten áldásának. Ha túl magasztosnak találjuk e fogalmakat, akkor egyszerűen azt mondjuk: szerencse. Az életben történnek dolgok, amelyekről először magunk sem tudjuk, miért történtek. Aztán utóbb magyarázatot kapunk rájuk...”

A három világnagyság rövid bemutatásával előadásom végére értem, s a tisztelt hallgatóság egyéni ítéletére bízom a hallottak megítélését. Mindenesetre úgy gondolom, hogy a borongós, sötét borús jelek ellenére van okunk az optimizmusra, ha arra gondolunk, ha nem jelentéktelen pontocskák vagyunk, hanem – miként a felmutatott kiválóságok tanúsítják – *személyiségek, s a méltányos élet várományosai. A fatalista, tehetetlen várakozás nem méltó ember voltunkhoz, s ezért mesebeli Jánosként gyürkőznünk kell. Adyval szólva: „De csinálod, mert csinálod, / De csináld, mert erre lettél, / S ha már álltad, hát kiállod.”* Van remény!

FLORILEGIUM

A KÖRÖMI EMLÉKTÁBLA MEGÁLDÁSÁNAK IMÁJA
2003. MÁJUS 24.

Mindenható Istenünk!

Kinyilatkoztattad nekünk, hogy Te vagy az Ige és Te vagy a Szeretet. Kiáradó Szereteted igéjével teremtetted a világot és benne az embert, a Te képmásodat, hogy a szeretet által uralkodjék teremtményeid fölött. A szeretet törvényét adtad szolgáltnak, Mózesnek, hogy a Te Igéd, a Tízparancsolat legyen minden emberi törvény alapja, hogy az erkölcs és a jog erejével épüljön és szépüljön a világ, hogy Isten és a felebarát szeretetében, a békesség és a szabadság szellemében valósuljon meg a földön a rend nyugalma.

Köszönjük Neked, Istenünk, hogy Rákóczi Ferenc személyében a magyar népnek Mózeshez hasonló vezért és prófétát adtál, akinek jelszava volt: „Istennel a hazáért és a szabadságért”, aki a szeretet oltárán áldozta fel értünk életét és vagyonát, aki hazájától számúzve is az élet igéjével ajándékozott meg bennünket.

Kérünk, áldd † meg és szenteld meg ezt az emléktáblát, hogy a Vezérlő Fejedelem intelmei és imái gyűjtsanak fényt a mi lelkünkben, hogy a Fejedelemhez hasonlóan bennünk is szeretet uralkodjék és a szeretet által uralkodva tegyük jobbá és szebbé a világot.

Ámen.

IDÉZETEK II. RÁKÓCZI FERENC VALLOMÁSAIBÓL A KÖRÖMI EMLÉKTÁBLÁN

Világosítsd meg az értelmemet, ó örök igazság és engedd, hogy beszéljek a fejedelmekhez, akiket Te irgalmasságod folytán a népek kormányozására szólítottál, s akik közül legtöbben azt hiszik, azért emelkedtek ebbe a rangba, hogy kényükre-kedvükre uralkodjanak és élvezzék a világot kellemességéért, abban a hiszemben, hogy ami kedvükre van, azt szabad is tenniök.

*

Tekints önmagadra, ó Fejedelem, bárki vagy is és meg fogod látni kötelezettséged legfontosabb teendőit. Téged tett meg Isten a szegények, elhagyatottak és árvák, özvegyek és megtiprottak atyjává, ezek Tőled várják a kenyeret, az igazságot, a könyörületességet, az enyhülést.

*

Ha tehát Isten szükségszerűen egyedüli tanácsadód, ó Fejedelem, csalhatatlan igazság, hogy hozzá kell ragaszkodnod és hogy az Ő szellemének segítségével uralkodj. Isten csakis a szeretettől eltelt szívekben lakozik, ezért a szeretet által kell uralkodnod, s most tanácsadóként is a szeretetet adom melléd.

*

A Te kezében van szívünk, Uram,
döfd át szereteted nyilával,
gyűjtsd föl a lomhákat,
vezesd vissza az eltévelyedetteket,
világosítsd meg a vakokat,
lágýítsd meg a hajthatatlanokat,
bátorítsd a gyengéket,
szilárdítsd meg a habozókat,
tanítsd a tudatlanokat,
erősítsd a jókat,
gyarapítsd bennük a hitet,
gyűjtsd föl a kölcsönös szeretet lángját,
s újra és újra kérlek:
add, hogy szereteted gyarapodjék,
hogy ez az isteni láng
eméssze fel viszálykodásainkat.

